M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref. / Ser. 552

Title: Vagbhattalankara

552

वाग्भट्टालंकार

Vāgbhaṭṭālaṅkāra	Title
	Author
	Editor
Sam. 1714	Year, Vols.
	Publisher
552	Remarks

नटालकार०

२

वेम०कु

श्रीः श्रीगणेशायनमः॥श्रीः॥श्रियंदिशतुवोदेवः श्रीन

७६/००४

५६

२४

552

५९/७

॥६०॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रियं दिशतु वो देवः श्रीनाभेयजिनः सदा । मोक्षमार्गं सतां ब्रूते यदागमपदाव
ली ॥१॥ साधुशब्दार्थसंदर्भं गुणालंकारभूषितं । स्फुटरीतिरसोपेतं काव्यं कुर्वीत कीर्तये ॥२॥ प्रतिभा
कारणं तस्य व्युत्पत्तिस्तु विभूषणं । भृशोत्पत्तिकृदभ्यास इत्याद्यकविसंकथा ॥३॥ प्रसन्नपदनव्यार्थ
युक्त्युद्बोधविधायिनी । स्फुरंती सत्कवेर्बुद्धिः प्रतिभा सर्वतोमुखी ॥४॥ शब्दधर्मार्थकामादिशा
स्त्रेष्वाम्नायपूर्विका । प्रतिपत्तिरसामान्या व्युत्पत्तिरभिधीयते ॥५॥ अनारतं गुरूपांते यः काव्ये रच
नादरः । तमभ्यासं विदुस्तस्य क्रमः कोप्युपदिश्यते ॥६॥ बिभ्रत्या बंधचारुत्वं पदावल्यार्थशून्यया ।
वशीकुर्वीत काव्याय छंदांसि निखिलान्यपि ॥७॥ पद्यांगुरुत्वसंयोगादिभेदैर्गणाणमलोपनां । वि
६८ संधिवर्जनं चेति बंधचारुत्वहेतवः ॥८॥ शितेरुपाणौ विधृते त्वया घोरे रणे कृते । अत्र धीशाद्विति पा
श्रीत्या वनन एव गतान्नवात् ॥९॥ अनुद्धते संत्या नव्यार्थयुक्तौ वज्जिन वव्रतः । अर्थसंकलनात्तत्वमभ्य
सेत्संकथास्वपि ॥१०॥ आगम्यतां सखे गात्रं मालिंगात्र निषीद च । संदिष्टं यन्निजं स्त्रोत्रं ज्ञायतां तन्नि
वेद्यतां ॥११॥ परार्थं बंधाद्यश्चस्य पादन्यासो वाच्यसंगतौ । अनन्श्रेयानन्यातानेन कविर्भवति तस्क
रः ॥१२॥ परकाव्यग्रहोपि स्यात्समस्यायां गुणः कवेः । अर्थं तदर्थानुगतं नवं हि रचयत्यसौ ॥१३॥ १

बुधीप

मनःप्रसत्तिः प्रतिभा प्रातःकालेभियोगिता । अनेकशास्त्रदर्शित्वमित्यर्थालोकहेतवः ॥१४॥ सूत्रमिव बहुवी मा२
जं कुर्यादर्थप्रकाशनं । तत्पुरुषबहुव्रीहीनमिथ्याप्रत्ययावाहो ॥१५॥ एकस्यैवाभिधेयस्य समासव्याससमे
वचा । अभ्यसेत्कर्तुमाधानं निःशेषालंक्रियासु च ॥१६॥ स्यादनद्धॉतपादांते पश्चिमे लघु गुरुः । पादा
दोनचवत्के व्याख्यादयः प्रायशो बहुधैः ॥१७॥ अनुवनानि बध्नीया श्रीरेणि समप्रचतुर्दशीं । अपदरूपाभि
त्रि५ ताकीर्तिमकीर्तितोन्यथा ॥१८॥ वीरेणं शत्रु...मिंदुस्यचतुरः सप्तवां...न । चेतस्वः कीर्तयिद्धाऽहोय कुपद
क६ शा...वांकुभः क्वचित् ॥१९॥ यमकश्लेषचित्रेषु बवयोर्डलयोर्न भित् । नानुस्वारविसर्गौ तु चित्रभंगाय
संमतौ ॥२०॥ शंकमानेर्महीपाल कारागारे विडंबनां । त्वद्वैरिभिः सपत्नीकैः श्रितं बकुवि
डंबनं ॥२१॥ त्वयादयार्द्रेण विजारिपूणां न केवलं ग्रंयमिता न बलाः । तत्कामिनीभिश्च वि
योगिनीभिर्मुमुक्षुभिर्महीपात विभूसरांगाः ॥२२॥ दिव्यपुष्पाद्यशोराशिस्तोत्रमेनं ज्ञडात्म
ग३ कंउकंठयतिमांत्रा...क्षितिरिंदुलेखेव सारं ॥२३॥ चंद्रे ठ्रितं चंदुलितस्वरधीतसाररत्ना
सनं । रत्नसकल्पितं शोकज्ञातं परूपामिपापपतिमिरद्वेयकौरकायमत्त्यैतरामलत
पः कचलोपलो चा ॥२४॥ हारबंधचित्रं प्रचंडले...निःकामप्रकाशितमहागमः । भावतनिर्वदेव आजम

॥ बर

धि२ धं५

त्राद्भुतं तत्रवः॥२५॥ कृत्रि[illegible]त्रं प्रधीत्य शास्त्राण्यभियोग[illegible]ग्योगादभ्याससवश्यार्थपदप्रपंचः। ततः चिदित्वा
समयं कवीनामनःप्रसत्तौ तिकवीनां विदध्यात्॥२६॥ इति वाग्भटालंकारे प्रथमः परिच्छेदः॥ संस्कृतं प्रा
कृतं तस्यापभ्रंशो भूतभाषितं। इति भाषाश्चतस्रोपि यांति काव्यस्य कायतां॥१॥ संस्कृतं स्वर्गिणां भाषा
त४ शब्दशास्त्रेषु निश्चिता। प्राकृतं तज्ज[illegible]तत्तुल्यं देश्यादिकमनेकधा॥२॥ अपभ्रंशस्तु यच्छुद्धं तत्तद्देशेषु भाषि धं
तं। यद्भूतैरुच्यते किंचित्तद्भौतिकमिति स्मृतं॥३॥ छंदोनिबद्धमछंद इति तद्वाङ्मयं विधा। पद्यमाद्यं दं४
तदन्यच्च गद्यं मिश्रं च तद्द्वयं॥४॥ अदुष्टमेव तत्कीर्त्यै स्वर्गसोपानपंक्तये। परिहार्या[illegible]ततो दोषांस्ता न५
नेवादौ प्रचक्ष्महे॥५॥ अनर्थकं श्रुतिकटु व्याहतार्थमलक्षणं। स्वसंकेतप्रक्लृप्तार्थम[illegible]प्रसिद्ध १४
मसंमतं॥६॥ ग्राम्यं यत्स्वप्रज्ञायेत पदं तन्न प्रयुज्यते। केचिदिष्टा च विद्वद्भिरेषामप्य[illegible]दोषता॥७॥ प्रस्तो
तेनुपयुक्तं तु यत्तदनर्थमुच्यते। यथा विनायकं वंदे लंबोदरमहं हि तु॥८॥ निष्ठुरोद्धरमत्यंतं बुधैः
श्रुतिकटु स्मृतं॥९॥ एकाग्रमनसा मन्ये लड्डूयं निर्मिता यया॥ व्याहतार्थं यदिष्टार्थबाधकार्थांतरा
श्रयं रत्नस्वमेव भूपालभूतलोपकृतो यथा॥१०॥ शब्दशास्त्रविरुद्धं यत्तदलक्षणमुच्यते २
मानिनीमादलन्नो यथेंदुर्विजयत्यसौ॥११॥ स्वसंकेतप्रक्लृप्तार्थं ज्ञेयार्थांतरवाचकं। यथा विभा
नै१

दोर

तिग्मांशोर्यं पुष्पितैर्वीरनरध्वजैः॥१२॥ यन्नास्ति प्रसिद्धिस्तदप्रसिद्धं विदुर्यथा॥ राजेंद्र भवतः कीर्तिश्चतुरो हंति
वारिधीन्॥१३॥ शास्त्रमप्यर्थमाख्यातुं यन्न सर्वत्र संमतं। असंमतं तमोजोजं[illegible]लियं त्वं शावो खैः॥१४॥ य खं२
द्यत्रानुचितं तद्धि तत्र ग्राम्यं स्मृतं यथा॥ कादयित्वा सुरान्पुष्पैः पुरोधान्यं द्विपामृहं॥१५॥ पदात्मकत्वा
द्वाक्यस्य तद्दोषाः संति तत्र हि। अपदस्थास्तु ये वाक्ये दोषांस्तान्क्रमहे धुना॥१६॥ खंडितं व्यस्तसंबंधम
संमतमपक्रमं। छंदोरीतियतिभ्रष्टं दुष्टवाक्यं समक्रियं॥१७॥ वाक्यांतरप्रवेशेन विछिन्नं खंडितं मतं। य
था पातु सदा स्वामी यमिंद्र स्तौति वो जिनः॥१८॥ संबंधिपददूरत्वे व्यस्तसंबंधमुच्यते। यथा द्विसपदं ज्ञाता दे
तो५ या तेऽयानि वोर्हतां॥१९॥ शब्दार्थौ यत्र न तुल्याविष्टतौ विवसम्मतौ। तदसम्मतमित्याहुर्वाक्यं वाक्यविदो यथा॥२०॥
मानासोकः पतत्यानादवासनविलोचनः। तमोरिपुविपदृारिश्रियां दिशतु वो जिनः॥२१॥ अपक्रमं भवेद्य
त्रप्रसिद्धक्रमलंघनं। यथा भुक्तौ तस्मानो गुरून्देवांस्तु वंदते॥२२॥ छंदःशास्त्रविरुद्ध[illegible]भ्रष्टं हि कं दो४
तद्यथा। सजयाति जिनपतिः परब्रह्ममहानिधिः॥२३॥ रीतिभ्रष्टमनिर्वाहो यत्र रीतेर्भवेद्यथा। जिनो ज
यति सश्रीमानिंद्राद्यमरवंदितः॥२४॥ पदांतर्विरतिभ्रंशे यतिभ्रष्टं बुधैर्यथा। नमस्तस्मै जगत्स्वामी
भ्रदानेमयेर्हते॥२५॥ क्रियापदविहीनं यत्तदसक्रियमुच्यते। यथा सरस्वती पुष्योदश्रीखंडै मस्तु ऐस्तवैः॥२६॥

म२

देशकालागमावस्थाद्व्यादिषु विरोधिनः। वाक्येष्वर्थान्न वैबध्नीया। बुद्धिशिष्टं कारणं विना॥२७॥ अवे
शौ चित्रस्फटकुट्टे राजिस्मितद्दिशि प्रचंडे मार्तंडे हिमकण[illegible] समानानां ग्रीष्मे हस्ति जलक्रीडायां तं
मरुस्सरस्त्रिबालद्विपकुलं मदेनांधविध्वंस्तसमरशाखाते। इत्रशमिनः॥२८॥ अस्य द्रोणिपतेः परार्द्धी
परयालं द्रद्दीटेतासंख्यया अशा च द्रकुर वेद्रपमाणंतिमिरअख्याकिलाकीर्तयः। गीयंते स्वरमष्ट
मंकलयतां जातेन वंध्योदरान्मूकानां प्रकरेण कूर्मरमणीदुग्धोदधेरोधसि॥२९॥ इति दोषविषनि म५
कलंकि बेकिरं[illegible]तमुज्वलं सदा बुधैः। कविसूरहृदयसागरोच्छ्रितममृतमिवास्वाद्यते काव्यं॥३०॥ इति
६ श्रीवाग्भट्टालंकारद्वितीयः परिच्छेदः॥२॥ अथ दोषावविरोध्यार्थी अत्रास्मे तेन यैर्विना। ता[illegible]दानीं यथायु नि१ ६।
युक्ति भूमो भिव्यक्तये गुणानां॥१॥ अथौदार्यसमातां कांतिरर्थव्यक्तिः प्रसन्नता। समाधिः श्लेषौजो
५४ माधुर्यसुकुमारता॥२॥ पदानामर्थचारुत्वप्रत्यायकपदांतरैः। मिलितानां यदाधानं तदौदा
र्यं स्मृतं यथा॥३॥ गंधेभविभ्राजितधाम लक्ष्मी। लीला कुंजं छत्रमपास्य राज्यं। क्रीडागिरौ रैवतके त
पांसि श्रीनेमिनाथोत्र चिरं चकार॥४॥ बंधस्य यद् वैषम्यं समता मता सोच्यते बुधैः। यद् ज्वलति मेव
साकांतिरुदिता यथा॥५॥ कुचकलशविसारि स्फाररलावणधारामनुवदति यदंगा अंगिनी हारवल्लिः॥ २

५ ३२

यत्४ न न

असदृशमहिमानं तामनन्योपमेयां कथमहं यकथमहं तेनेत स्त्रिव्यं जयामि॥६॥ कलैः कौशहारः प्रथममपि निर्गत्य सम
दानात्॥७॥ अनासक्तः सौख्ये केचिदपि पुराजन्मनि रुती। तव स्पृ[illegible] शांतं ननु वनभुवि श्रीफलदलैरखंडैः खंडेंदो[illegible] न२
स्थिरमरौतपादार्चनमसौ॥८॥ यदनेय वमर्थस्य सार्थव्यक्तिः स्मृता बुधैः। लसेन्यर तसालं जन्हे सूर्ये राजिरन्ध्र
५४ द्दिवा॥९॥ कुटित्वयी [illegible]कलं प्रसत्तिः श्रोच्यात यथा। कल्यस्य मइवान्माति वांछितार्थप्रदो जिनः॥१०॥ सत्प्रमाधिर्यदे
न्यस्य गुणेन्यत्रनिवेश्यतेयथा। अक्रिररिस्त्रीणां राजः पद्मत्रवितंयशः॥११॥ श्लेषो यत्र पदानि स्फः स्फुतानि वप
रस्परं। तु जंसमानमभूयस्त्वं तक्रु दौदतिमुद्दरं॥१२॥ मुदायस्यौजितं सह अहचरी भिर्वचरिमुकुक्त्वा हेलोद्धंध ते१६ न९
रणिमारं भुजवलं दरोकद्दमीकुरनिकरदंमात्तुलाकिता श्चमत्कारादेकेकुलेशिबरिणस्ते पिदधिरे॥१३॥
समौराज्ञिरस्फुरदमिनूरिशकेरिनिकरशिरः[illegible]संदूरपूरपरिचयेनेवारुणितकरतलो देवइति॥१४॥ २ स५
[illegible] सरम्पार्थवद्लें यतन्माधुर्यमुदाहृतं॥ औनिहु राक्षरत्वं यसौकुमार्यमिदं यथा॥१५॥ कणमणि
२स२ किरणालिस्यूतं चंचन्निबोलः कुचकलशनिधानास्पवरस्नेधिकारी॥ उरसिविशदहारस्फारतो
मुजितानः किमितिकरोजे कुंउ लीकुंडलीन्याः॥१६॥ प्रतापदीपांजनराजिरेव देव त्वदीयः करवालरेखा॥
नीचेदनेन द्विषतां मुखानि रूपमायमानानि कथं कृतानि॥१७॥ गुणैरमी त्रिपरितोनु द्धिविद्धं मुक्ता

२स२

येर

फलानामिव दामरम्यां॥ देवी सरस्वत्यपि कंठपीठे करोत्यलंकारतया कविर्वा॥२७॥ इति श्रीवाग्भटालंकारे तृतीयः प
रिच्छेदः॥३॥ दोषैर्मुक्तं गुणैर्युक्तमपि येनोज्झितं वचः। स्त्रीरूपमिव नो भाति तं ब्रूवेलंस्क्रियोच्चयं॥१॥ चित्रं व
क्रोक्त्यनुप्रासौ यमकं ध्वन्यलंक्रिया॥ अर्थालंकृतयो जातिरुपमारूपकं यथा॥२॥ प्रतिवस्तूपमा भ्रांति
तिमानाक्षेपौ संशयः। दृष्टांतव्यतिरेकौ चापह्नुतिस्तुल्ययोग्यता॥३॥ उत्प्रेक्षार्थांतरन्यासः समासोक्ति
र्विभावना। दीपिकातिशया हेतुपर्यायोक्तिः समाहितं॥४॥ परिवृत्तिर्यथासंख्यं विषमः ससहोक्तिकः म:५
विरोधोऽवसरः सारं संश्लेषश्च समुच्चयः॥५॥ अप्रस्तुतप्रशंसाख्या॥ ॥ एकावल्यनुमापि च परिसंख्या
तथाप्रश्नोत्तरं संकरश्च चा॥६॥ यत्रांगसंधितद्रूपैरक्षरैर्वस्तु कल्प्यते॥ सत्यां प्रसत्तौ तच्चित्रं तच्चित्रं चित्र ना ५।
...नः किं न लिखितं पुनः पुनर्निर्निमेषः पीनज्ञान ध्यान धनं मनः॥८॥
न:५ टो ब्रयत॥७॥ गजेन्द्र नयन स्थान ध्यान रनः ... गजेन पथकथकः॥ प्रमद
छंद४ बोज्ञा शदलपर्... काचित्रं वा॥ गणनरगणवीरकरतरं चणपरपदशरण गजेनपथकथकः॥ स्थितिमधः कुर्वन्नृपा
नगतमदगज केरसु यजरा ममजयमयघन वन दर्शना॥९॥ एकस्वरचित्रं॥ विरपादादिकारमात्राच्युतकः ४॥
त्रैर्जुष्टो गता केरिः॥ विटः सेव्यकुलीनस्य तिष्ठतः पथिकस्य सः॥१०॥ ... दुःखिता॥११॥ ककाकु
धर्माधर्मविदः साधुपक्षपातसमुद्यताः॥ गुणानां वंचने निष्टा नरके यांति दुःखिताः॥१२॥ ककाकु
वंचन पदात् बिंदुच्युतः॥१

त्रि४ मश्। यर
ह्न३

रु१

कंकेकेकांककेकिंकोकैः ककुः ककः॥ अनुकौकः काककार्क... क्राकुंकुंककर्ककुः॥१२॥ एकव्यंजनः॥ कु
र्वन्दिवाकरा श्लेषं दधत्स्वरणडंबरं। देवतैव भाकुमेनायाः कारिणु प्रसरत्यसौ॥१३॥ करेणुपदालेका
रवर्णश्रुतकं। इति चित्रालंकारः। अप्रस्तुतपदे रंवा व्यामुपादा॥ यो तरप्रदः॥ भंगश्लेषपदेनाह्लपत्रव
त्य४ क्रोक्तिरेव सा॥१४॥ नाथ तमसूरोन्नतिंदुरगाननवक्षसः॥ कुतोन्नत्येत्यां न नु कथयामि कलापिनमि
हसुखलीविप्रियेकोस्ति॥१५॥ भर्तुः पार्वतिनामकीर्तय न चेत्वां ताडयिष्याम्यहं क्रीडाब्जेन शिवः सखि स्फ
टमिदं किं ते श्रृंगालः पतिः। नो स्थाणुः किमु किंमुलकोनहि पशुस्वामी तु गोप्रा गवां दोलाखेलनकर्मणी
तिविजया गौर्यो गिरः पातु नः॥१६॥ इति वक्रोक्तिः॥ तुल्यश्रुत्यक्षरावृत्तिरनुप्रासः स्फुरद्गुणः॥ अतत्पदः स्या
छेकानां लाटानां तत्पदश्च सः॥१७॥ अलंकलंकशृंगारकरप्रसरहेलया॥ चंद्रचंडीशनिर्माल्यमस्मिन स
स्पर्शमर्हसि॥१८॥ रणेरणविदोह्लादानवादैन्द्रदानवौद्विषानीतिनिष्टेनरूपाजस्त्रीयं श्रीरीयैस्त्वयाऽट
ता॥१९॥ त्वं प्रियावक्षकोरान्द्रि स्वर्गलोकसुखेन किं। त्वं प्रियाय दर्शिता स्मे स्वर्गलोकसुखेन किं॥२०॥ एक
त्रपात्रे रचकलत्रवक्त्रं नेत्रामृतं बिंबितमीक्षमाणः॥ पश्चात्पापो सीधुरसं पुरस्तान्मन्मादकेऽखिरडूरने यर
ष्पिपासः॥२१॥ इत्यनुप्रासः॥ स्यात्पादपदवर्णानामावृत्तिः संयुतायुता॥ यमकं भिन्नवाच्यानामादि

नर

मध्यांत गोचरं॥२२॥ ददर्यां चक्रे दयां चक्रे सतांतस्मात् भवानवित्तां॥२३॥ यशास्ते समुद्राणां न सदा[illegible]गारे:॥ स
दारो रगारे: समानागकांते:॥२४॥ द्विषां उद्धतानां निहंसि त्वमिं[illegible] धराणमुदं [illegible] धराणां॥२५॥ विभा
ति रामापरमारणस्य विभाति रामापरमारणस्य॥ सदैव तेजोर्जितराजमान सदैव तेजोर्जितराजमाना॥२६॥
सारं [illegible] वयसां निध्य दारुणांशिखरे गिरे:॥ सारं नवयसा निध्य राजि काननमध्यत:॥२७॥ भ्रमरनगरस्ते रां दी
पं५ [illegible] णां प्रचयति स्फुरत्[illegible] रतरुचये कुर्वाणा मीनां बलज[illegible]म रंहसं॥ इह सह स्फुरौ[illegible]यांतीनां नरेशान
च्छ३ जे[illegible] स्फुरतरुचये कुर्वाणानां बलजसंमरहसं॥२८॥ आभन्नोदवानरराजराजिरुच्छैस्त्वरानामिय द्रो५
तो२ मत्रेनाद्रौ। क्रीडंतो[illegible] दिगंतनागा आभ्रत्नदेवानरराजराजि॥२९॥ रंभारामाकुरबककमलारंभारामाकु
रबककमला। रंभारामाकुरबककमलारंभारामाकुरबककमला॥३०॥ हारितहारीततमेषु धत्ते स
वाजमेवालसहंसमंभ:॥ जंबाजजंबालमजंदधानं मंदारमंदाररवं वायुरप्रि:॥३१॥ नेमिर्विशालोनयनोनय
नोदितश्रीरभ्रांतबुद्धिर्विभवोपरूय: प्रशोभमानो जनगराजगराजितत्रस्तेन चरुि जगदे जगदेकना
थ:॥३२॥ यदुपांतिकेषु सरजा भरजा युद्धुद्नु[illegible]रति हरिणा। हरिणा: तदिदं विभाति कमलं कमलं पा।
मुदमेत्य यत्र परमापरमा॥३३॥ कांतां[illegible]मौ विकका मिनीनां कांतारमाखं[illegible] मतेस्म सो दुकांतार[illegible] तीर

रो: ध्वनिवर्त्तमाने कांतारविंद भ्रमभ्रोम[illegible]वेशे॥३४॥ बकारसंहि[illegible] युद्धे धूर्तो साह संचयादि न्यंत्वां साह[illegible] द्रोर
षां सोत्साह प्रंहति:॥३५॥ गिरां श्रूयते कोकिलाकोविदारं यतस्त द्धनं विस्फुर[illegible] विदारं मुनीनां वसत्यत्र लोकोवि
कोर दारंनवव्याधचक्रं हतो विदारं॥३६॥ भ्रिंधुरोचितलतागृसद्धकी भ्रिंधुरा। चितमुपेत्य किंनरे। कंदराजितमदस्त
दंगिदरे:। कंदराजितगृहेभ्रिंगीयते॥३७॥ वसन्नसरोगो[illegible]नोनकश्चित्परं सरोगायदि राजहंस:॥ गीतकेलंकोन
करोति। सिद्ध:॥ रोलंबकलंकोद्रितकाननतस्मिन्॥३८॥ रुर्वसंते स्मरंभ्रीनवारणबद्ध:। पिकानामधुरानवारणा:
रसनंकामोहनकोविदारकं विलोकयंती बकुलान्विदारकं॥३९॥ वरणप्रसूनवि[illegible]केरावरणा मलिनां वहंति पर मलि
लीमलीनां। [illegible] खसदा त्रशिखिञातरव: भ्ररस: भ्रमातिनिर्कटेभ्ररसु:॥४०॥ यथा यथा द्विजिह्वस्य विभव: स्या
न्महत्तम:॥ तथा तथास्य प्रज्ञायेत स्पर्द्धये व महत्तम:॥४१॥ दास्यति दास्यति कोपादास्यति भ्रति कर्कशान्दशापं
भवति। भवतिघ्नवर्त्म भवति भितस्तेन बद्धकलं॥४२॥ कुलंति भिन्नयाद्रत्र रेणूनां नदी वातर्कि रेणूनां प्राणि नदीव्यतुं५
दि॥ नागणनापिका॥४३॥ गंगां बुधवलींगाजौ मुमुक्षु ध्यानगोचर:। पापौघविरणयास्तौ समज्ञाता ज्ञिनसतो॥४४॥
उगदात्मकीर्ति[illegible]ज्ञनयज्ञ[illegible]दामधामदा: परिब:। जयति भ्राता पपूषा जयतिम्निंद[illegible] दधिनाय:॥४५॥
मामाकारयते रामा भ्रामुदितमानसा। यायामदारुण[illegible]यानानाहेलायमिननाः॥४६॥ इतियमकं। स्वभा
वोक्तिं पदार्थस्य सक्रियस्या क्रियस्य वा। जातिविशेषतो रम्या हीनत्रस्ता नीकादिषु॥४७॥ बहीवलीवहुल[illegible]

कांचिरुचो विविचित्रत्रर्जलचारवितचारुलीलाः। गुंजाफलग्रथितहारलता सहेलं खेलंति खेलगतयोऽत्र वनेश
श्री२ बर्यः॥४८॥ शारसैनिततधोरणिर्निसरणुव...णकैरोकुरंगछिउद्त्रसियवीप्रमुयवणविणिवाष्ठोदसमुहोरसः।४९पुं॥
इतिजातिः। उपमानेन सादृश्यमुपेयस्य यत्र सा। प्रत्ययाव्ययतुल्यार्थसमासैरुपमा मता॥५०॥ गत्या विभ्रममंदया
प्रतिपदं या राजहंसीयते यस्याः पूर्णमृगांकमंडलमिव श्रीमत्सदैवाननं यस्याश्चानुकरोति नेत्रयुगलं नीलो
स्वजानिप्रिया तां कुंदरदंतीत्यजन जिनपती राजिमती पातु मः वः॥५१॥ चंद्रवद्वदनं यस्या नेत्रे नीलोत्पले इव। पक्वबि
बहुसात्याष्टः पुष्पधन्वेव धन्वी वः॥५२॥ मयम्न। रियमाणसस्स विबंदो सायरस्स ससिणु...। उहविरहे ताडू निह
मुहुमै संकुइयं सहयं कुमुयं व॥५३॥ तनमह विपरायंद्विणिंदमुद्दलियदृउयरकेसोयं। अंस्सुबः मणं व सरीरं मंगण
संरीरं वसुपसनं॥५४॥ मे देव भवतः पार्श्वौ दौ मवत्यादाविवाश्रिताः। जन्मंते दृत्तं भव्या। श्रियं तव शाश्वती॥५५॥
ःशा जोकानां खववचनं चतिगूढनं चया सांस्मरन्नमृतकमे भरसंढशस्त्वे। ...किमंग विज्ञितास्य पुरीषपात्रे ति५
गात्रं विचिंत्य सुदृशां न निराकुलो भूः॥५६॥ कलेव चंद्रस्य कलंकमुक्ता मुक्तावली वा गुणतः प्रसन्ना। अगन्न
यस्यात्रिमतं दद्दानास्ते नेश्वरीकल्यजतेव मूर्तिः॥५७॥ विभिन्नलिंगवचनानां वा तिहीनाधिकोपतां। निबद्ध
तिबुधाः क्वापि लिंगभेदं चाभिनिरो॥५८॥ हिममिव कीर्तिधवला चंद्रकलेवाति निर्मला वाचः। धीरोऽस्तु
ववदास्यं न नववद्ध वचद्दोश्चते विपुलं पीवृत्ता॥ श्चुनीयं गृहदिवीव प्रत्यूद्दौ प्रतिजातितो। बद्धी तइव सर्व ६

त्रप्रतापश्चविराजते॥६०॥ सफेनपिंडः प्रौढोर्मिरिवच्छिन्नशा द्वीपशंखभृता। श्वेतनमदः करीवर्षन्विद्युत्वानिव वारद
दः॥६१॥ मुखचंद्रमिवालोक्य देवीनां क्वादकरं तवा कुमुद्वति मुदा स्त्रीणि दीणमिथ्यात्वसंपदा॥६२॥ निजकीर्तितेरा
करजाग्रलतपंक्रयः कुसुमिरे कुरतः कुपितस्मरप्रहितबाणगणव्रणजेकीराइव सरोजदृशः॥६३॥ हस्ताग्रवि
न्यस्तकपोलदेशा मिथ्यो मिलत्केकेणकुंडलश्रीः। भ्रिबचनेत्रेस्वबद्धश्रुवारेदींकंदलीका चिद्वेश्पनाथा॥
६४॥ बहुविरेप्साविकोयदुवंशेऽद्भुतोभवत्। किंकितकथादत्तानिस्तुः सुरत्नीणपरिखलान्यपि॥६५॥ रू
पकं यत्र साधर्म्यादर्थयोरभिधाभावतु समस्तं वा असमस्तं वा खंडं वा खंडमिव वा॥६६॥ कीर्त्यंधकाराजकु
शालमानानि बद्धतारास्त्रिमणिः कुतोपि। निशाविशाबीथ्यचरद्धधाना महांस्तुल्लके धनिकेतनानि॥६७॥
लि८ संसार एष कूपः सलिलानि विपत्तिजन्मदुःखानि। इह धर्म एव रज्जुस्तस्मादुद्धरति निर्मग्नान्॥६८॥ धरमुखेनन
यनेन रुचिसुरजित्वमाश्रुमिव नासिकयाया। नववर्णिनीवदनचंद्रमसं तरुणा रसेन युगपन्निपपुः॥६९॥ ज्योत्स्नया धव
वलीकुर्वन्नुवनं सकुलपर्वतं। निशाविलासकमलमुदेति स्म निशाकरः॥७०॥ अनुपात्ताविवादीनां वस्तुनः प्र
तिवस्तुना। यत्र प्रतीयते साम्यं प्रतिवस्तूपमा तु सा॥७१॥ वस्तुन्यन्यत्र कुत्रापि ...तत्तु ...जस्यान्यवस्तुनः। नि
श्चयो यत्र जायेत भ्रांतिमान स स्मृतो यथा॥७२॥ हेमकमलवने नयोनीलपर्वततिपसिन्नाहं। कुसुमतिकुकहा
सिरनिबिडइभमराणरिंछोली॥७३॥ उक्तिर्यत्र प्रतीतिर्वा प्रतिबेधस्य जायते। आचक्षते तमाक्षेपमलंकारं बु

क्षयथा ।७७। इंद्रे एए किंसयदि कर्णनरेंद्रसूनुरैरावतेन किमहो यदि तद्विपेंद्रः ॥ इं— लिनाप्यजमत्वं यदि तत्प्रतापः । स्वर्गो
पयंननुमुक्षयदि तत्पुरी सा ।७८। पाथ स्यास्तिन रकोरु निवासेरस्मिकेमनः । सोस्तु हिंसानन्ततस्तेयतत्परः स्मृतरांऊ
नः ।७९। इदं कुतिजेए किं तिकुएतिकेरुए कुएं पिजे मेक्षाते षामऊ केरवद्वेएरादिति धर्णमरएसमए विं ।७७। इदमे
तद्दिदं वेति साम्याद्वद्धे कोहि संशयः । हेतुभिर्निश्चये सापि निश्चयांतः स्मृतो यथा ।७८। किं केशपाशः प्रति
पद्रोलहस्याः किं वा द्रतापानल धूमरेखाः । द्वद्दं ब्रमवत्पाणिगतं कोप्राएमेवं कवीनां मतयः स्फुरंति ।७९। इं
ऊःस रवयदि किंन सहस्रमद्दण लक्ष्मीपतिर्यदि कथं पंचनचैतुर्भुजोसौ ॥ कोपीः स्पदनधऊपतो अरतीप्रमूऊ ऊः ।
श्रीकर्णोद्दवनृपसूनुरयं रणाग्रे ।८०। अन्वयरव्यापनं यत्र क्रियया— तदर्थयोः । तं दृष्टांतमिति प्राकुरलंकारम
नीषिणः ।८१। पतितानां संसर्गं त्यजंति दूरे निर्मला गुणेनः इति कथयन्नूरजतीनां हारः परिहरति कुचयुगलं ।
।८२। केनचिद्यत्र धर्मेण द्वयोः संसिद्धसाम्ययोः भवत्येकतराधिक्यं व्यतिरेकः स उच्यते ।८३। अस्त्वस्तुपा
रुषगुणक्रयसिंहदेव पृथ्वीपतेर्मृगपतेश्च समानभावः । किंत्वेकतः प्रतिभटाः समरं विहाय सद्यो वि
शंति वनमन्यमशंकमानाः ।८४। नेतदेतिदिदं हि स्याद्दित्यपह्नववपूर्वकं । उच्यते तेयत्र सादृश्यादपह्नु
तिरियं यथा ।८५। नेतन्निशायाशितस्रुचिर्नेदं घमंधीरुता लोकनमंधकारं निशागमप्रस्थितपंचबाण
सेनासमुच्छापितएवरेणुः ।८६। उपमेयं समीकर्तुमुपमानेन योज्यते । तुल्यैककालक्रियया यया ७

यत्र सा तुल्ययोगिता ।८७। तमसा लुप्यमानानां लोकेस्मिन् साधुवर्त्मनां । प्रकाशनाय प्रभूतौ भानोस्त्वं च वसुधरपते ।८८। का
र्यमौना काचिदौचित्याद्यत्रार्थस्य सतोन्यथा । द्योत्यते वादिभिः शद्दैरुत्प्रेक्षा सा स्मृता यथा ।८९। नभस्तले किंचिदिन
प्रविष्टाश्चकासिरे चंद्ररुचिप्ररोहाः । जगद्विजित्वा हसतः प्रमोदादनंग इव ध्वांतनिशाचरस्य ।९०। उक्तिसिद्ध्यर्थम
न्यार्थन्यासाव्याप्तिपुरस्सरः । कथ्यतेर्थांतरन्यासः श्लिष्टोश्लिष्टश्च स द्विधा ।९१। शोणत्वमद्दणमसिताभ्रमासां
जिशां प्रचारस्त्वपरप्रकारः बभूव पानान्मधुनो वधूनां मचिंतनीयो हि सुरोनुभावः ।९२। सुडादएडेष्ठ
पिताकुंजराणां पुष्पोंसर्गपादपाश्चारुचंद्रा ॥ स्त्रब्धाकाराः किं प्रयच्छति तावच्छायां तायावन्नोद्धृतैवप्राशंकं ।९३। उच्यतवस्तु
मिष्टस्य प्रतीतिजननक्रमं । सधर्मं यत्र वस्त्वन्य समासोक्तिरियं यथा ।९४। मधुकर माकुरु शोकं विचरक्करीर
मस्य कुसुमे पुष्पवनेपु हि न पातदलिता कथंनु सा मालतीमिलति ।९५। पार्श्चिंतयति न चूतलतां याति न जातिं नाके
तकीकमता । कमलेता मग्नमना मधुपयुवा केवलं लक्षणति ।९६। विनोकारणसङ्कावयत्र कार्यस्य दर्शनं । नेसर्गि
कगुणोत्कर्षभावनात्साविभावना ।९७। अनध्ययनविद्वांसो निर्द्रव्यपरमेश्वराः । निरलंकारसुभगाः पांतु युष्मा
न्महाकवराः ।९८। आदिमध्यांतवर्तैकपदार्थेनार्थसंगतिः । वाक्यस्य यत्र जायेत तदुक्तं दीपकं यथा ।९९। ॥ जगुर्य
स्त्रवदिविस्वामिन गंधर्वाः पावनं यशः । किंनराश्च कुलाद्रीणां कंदरेषु मुहुर्मुहुः ।१००। विराजंति मिरस्ताणि द्योततेदि
वितारकाः । भिविभांति कुसुमुदश्रेणीरोशी मंते निशि पदीपकाः । ३ावस्तुनावस्तु मुत्कर्षमसंभाव्यय दुच्यते । वद
त्यतिशयाख्यं तमलंकारं बुधा यथा ।१०१। अवदातरितार तरुणीप्वसितानलेन संमुद्धितोर्मिषु महोदधिषु । द्वीती

दा॰३५

कुण२

॥ अतल्पं ठकुरि वरस्य रसं गसंवलो राखैकुररिवोरपयाति निद्रा ॥२॥ रकदएजानिसन्नस्फुर्यदिक्षु त्रालिपर्वीतातदोपमी
यते पार्श्वमूर्द्धि सन्नकणः फणी ॥३॥ यत्रौत्पादयतः कंचिदर्थं कर्तुः प्रकाशते स्मृते । तद्योग्यतायुक्तिरसौ लुठुरुतौ बुधैर्यथा ॥ ५
रुधए समरउन्मत्ताततता विरहेण दीनाहस्ता कंठभ्रतरवोलिञमकुरसरवालिः प्रागीश्री आ ॥६॥ विसत्वा अरौम ञको
कः श्रांतः असाहि आगर्तपवणो ज्ञातपलासो क्षिहारौरी पुलीरमा रंतितेर ङ्कि ॥७॥ अतत्पर याय यत्र कल्प्यमानानव
स्तुना विवक्षितं प्रतीयेत पर्यायोक्तिरियं यथा ॥८॥ लेशैन्यवाहनिवहस्समहाहवेषु द्विषः प्रभोरिपुकुरं भिन्नेन
सञ्चासीत् एकः खड्गेरे वृजेरेणु ततिं चकार तां संजहार पुनरस्त्रोनेलैर्यदन्याः ॥९॥ कारणान्तरसंपत्ति
र्दिवादारेन्नरएवहि यत्र कार्यस्य जायते तज्ज्ञायेत समाहितं ॥१०॥ मनस्विनी वलज्जोविरम गंतुमुत्कंठिताया वदन्न
निशायां तावन्नवांभोधर धीरनादैः प्रबोधितः सौधशिखी चुकूज ॥११॥ परिवर्तनमर्थेन सदृशासदृशेन वा
ज्ञायेतार्थस्य यत्रासौ परिवृत्तिर्मता यथा ॥१२॥ अंतर्गतव्यालफणामणीनां प्रभाभिरुद्भासितगह्वरेषु मन्तैः स्फु
रत्प्रदीपाणि गृहाणि मुक्त्वा गुहासु शेते चरराति वर्गः ॥१३॥ दत्वा प्रोत्हारं रिपुपार्थिवानां ज्ञानौ ह यः सर्व्य
मायति जीवितं वो ॥ शृंगार भंगी चतरं गनानामादाय दुःखानि ददौ स देव ॥१४॥ यत्रौक्तानां पदार्थानां अर्था
संबंधिनः पुनः क्रमेण तेन वध्यंते तद्यथासंख्यमुच्यते ॥१५॥ मदुगु जंति को भ्यां शोणिमानंद
धत्या चरणकमलभासा चारुणा चाननेन ॥ बिसकिसलयपद्मध्यान्याते लक्ष्मीणि मन्ये न्ये विरह ८॥
विपदि वैरातन्वते तापभंगे ॥१६॥ वस्तुनो यत्र संबंधमनोचित्येन केनचित् ॥ असंभाव्यं वद

~~वासोनायकोनिर्विविवकः~~ वाञ्छानायको निर्विवेकः ॥ कोटिल्यानामेकपात्रं कलत्रं नित्यं रोगः पारवश्यं च पुंसां एतत्सर्वं जी
वितामेव मृत्युः ॥३३॥ प्रशंसा क्रियते यत्राप्रस्तुतस्यापि वस्तुनः ॥ अप्रस्तुतप्रशंसां तामाहुः कृतधियो यथा ॥३४॥ स्वैरं
विहरति स्वैरं शेते स्वैरं च जल्पति भिक्षुरेकः सुखी लोके राजचौरभयोज्झितः ॥३५॥ पूर्वपूर्वार्थवैशिष्ट्यनिष्ठानामुत्तरोत्तरं श्रे
णीनां या विरचना बुधैरेकावली मता ॥३६॥ देशाः समृद्धनगरा नगराणि च सद्मभूमिनिलया निलयाः सलीलललना
ललना श्यात्यंतकमनीयाः ॥३७॥ प्रत्यक्षाल्लिंगतो यत्र कालत्रितयवर्तिनः ॥ लिंगिनो भवति ज्ञानमनुमानं तदुच्यते ॥३८॥
नूनं नद्य स्तवाँबा लूबन्निभिषेकांभसा विभो अन्यथा कथमेतासु जनः स्नानेन शुध्यति ॥३९॥ जगज्जित्वकलंकितोऽपि
तिर्यथा शुभ्रे विभेऽुत्तेऽप्युद्व्यति तथा मन्येन्यो खलः सखिभिनिशाकरः ॥४०॥ मुखप्रभा बाधितकांतिरस्याः
दोषाकरः किंकरतां विभर्त्तीति तद्यौ चन श्रीहृति सापराधान्यथानिलाचेत्किमयं हिलोति ॥४१॥ यत्र साधार
णं किंचिदेकत्र प्रतिपद्यते ॥ अन्यत्र तन्निषेधेन सा परिसंख्योच्यते यथा ॥४२॥ यत्रे वायुः ॥१॥ रचौरः पौ
रश्चौरमसंपदां युवानस्त्रशेत क्रोधादवनिस्फुर्वधूजनात् ॥४३॥ प्रश्नो यात्रोत्तरव्यक्तौ गूढं वाप्यथवो
भयं प्रश्नोत्तरं याप्याक्तानां भसजं संकरं विदुः ॥४४॥ अस्मिन्नपारसंसारसागरे मज्जतां सतां किमालंब
नं साधो रागद्वेषपरिक्षयः ॥४५॥ के संति भास्वत्या नित्यं मूर्च्छतां वद को विदः ॥ प्रसादवति शायः को वा यदुत्तो
मपि नो ह्यते ॥४६॥ किमेवं साध्य मोक्षाति पदिःणां कः कुतोयराः गरुडः कीदृशो नित्यं दानवारिविराजितः ॥४७॥ ९॥

रवा२

द्वत्तांतमाकुर्विषमं यथा ॥१७॥ क्वेदं तव वपुर्वत्स कदलीगर्भकोमलं । क्वायं राजिमतिस्वामिन्दायि व्रतपरिग्रहः ॥१८॥ साम
ह्योक्तिर्न वेद्यत्र कार्यकारणयोः सह । समुत्पत्तिं कथाहेतोर्वक्रुतऊं नमशा कीर्त्तितां ॥१९॥ आदत्ते सह यशसा मानमयति
सार्द्धं मदेन संग्रामे । सह विद्विषां श्रिया भोः कोदण्डकर्षति श्रीमान् ॥२०॥ आपाते हि विरुद्धत्वं यत्र वाक्येन तत्त्वतः श
ब्दार्थकृतमाभाति स विरोधः स्मृतो यथा ॥२१॥ दुर्वारबाणविन्नवेन सुवर्म्मणापि जीकोत्तरान्वनुवापि च धीवरे
ण । अत्यर्थिषु प्रतिरणं स्वसजितेर्युतनसंहृतमवाप्य युयुधेपुनरेव विष्णुः ॥२२॥ येनाक्रांतं सिंहासनमरिन्द
त्रिरांशिं विनतानिहि प्रायुधिरारपंक्तिः कीर्त्तियोनादिगंतेषु ॥२३॥ यत्रार्थान्तरमुक्त्वेव संभवत्पपजल्पणं प्रस्तु
तार्थस्य स प्रोक्तो बुधैरर्थान्तरो यथा ॥२४॥ स एष निश्चयानंदः स्वच्छंदतमविक्रमः । येन संनर्त्तं चरः आपि युधि
बर्बरको जितः ॥२५॥ यत्र निर्द्धारितात्सारं सारं तत्र स्वतः । निर्द्धार्यते यथा शक्ति तत्सारमिति कथ्यते ॥२६॥ सं
सारे मानुषं सारं मानुष्ये च कौलीन्यं । कौलीन्ये धर्मित्वं धर्मित्वे चापि सदयत्वं ॥२७॥ पदैस्तैरेव भिन्नैर्वा वाक्यं वक्त्येक
मेव हि । अनेकमर्थं यत्रासौ श्लेष इत्यभिधीयते बुधैः ॥२८॥ आनंदमुद्धसयतः समंतात् । करैरसंतापकरैः प्रजानां । यस्यो
दयेऽभूत् नमवाप्य राज्ञो जग्राह वेलां किल सिंधुनाथः ॥२९॥ कुर्वन्कुवलयोल्लासमंगरम्या नेजे श्रियं हरन् । आरेजे राजापि त
च्चित्रं निशान्ते कांमतया ॥३०॥ एकत्र यत्र वस्तूनामनेकेषां निबंधनं । अत्युत्कृष्टापकृष्टानां तं वदंति समुच्चयं ॥३१॥ अ
णहिल्लपाटकं पुरमवनिपतिः कर्णदेवनृपसूनुः । श्रीकलशाह्वनामधेयः करी च रत्नानि जगतीह ॥३२॥ ग्रामे

बमंडसुत्तिसंपुडमुत्तियंमणिणो पहासमूहव्व — सिरिबाहडत्तितणउं आसिबुहो तस्स सोमस्स ॥४८॥ अचमत्कारितानां
स्यादुक्तां तभीरवचः । अलंक्रियाणामन्यासामपि निबंधनं ॥४९॥ द्वे एव रीती गौडी या वैदर्भी चेति सातरे एका
भूयः समासास्याद समस्तापदा परा ॥५०॥ दापीत्यारि तं तुंगपर्वतस्त्रातेग्राव प्रपाता हति कूरांकंददरुद्दकेद्दपद्दु
लक्कैंकार वोरीस्तेतः ॥५१॥ विभ्रम बर्बर बध्यमान पयसः शिप्रापगायाः स्फुरन्नाक्रमत्यभक्रमेण बकुलः कचौ
लकोलाहलः ॥१५२॥ विप्राः मृत्यवनवंति लोलालोकोक्तिरेषा नमृषाकदाचित् । यत् तु व्यमानामधुपद्विजेशाः श्रि
यत्युसौ किरवणीकराग्रैः ॥१५३॥ अर्थैर्नाप्यनाति चमत्कारातिप्रायः कवित्वं ऽलिनां मस्तु । अलंक्रिया चेन सर
वतस्मिन् भूषयतां हि तद्दिशानपि च ॥१५४॥ इति वाग्भटालंकारे चतुर्थः परिच्छेदः ॥ साधुपाकेप्यनास्वाद्यं भो
ज्यं निर्लवणं यथा तथैव नीरसं काव्यं इति ब्रूमो रसानिह ॥१॥ अनुभावैर्विभावैश्च सात्त्विकैर्व्यभिचारिभिः आ
रोप्यमाण उत्कर्षः स्थायीभावरसो स्मृतो रसः ॥२॥ शृंगारवीरकरुणहास्याद्भुतभयानकाः । रौद्रबीभत्स
शांताश्च नवैते निश्चिता बुधैः ॥३॥ जायापत्योर्मिथोरत्याः वृत्तिः शृंगार उच्यते । संयोगो विप्रयोगश्चेत्येष द्वि
विधो बुधैः मतः ॥४॥ नीतौ तयाऽभिवतो वा चौ बुधैर्युक्त विनयुक्तयोः प्रकारोऽस्य पुनरेष द्विधा
मतः ॥५॥ रूपसौभाग्यसंपन्नः कुलीनः कुशलो युवा । अनुद्धतस्सूनृतेजीः ख्यातो नेता त्रिमकुणाः ॥६॥
अयं चाव बुधैः ख्यातो ऽनुकूलो दक्षिणः शठः धृष्टश्चेति चतुर्धा स्यान्नायिकास्यात् चतुर्विधा ॥७॥ नीलीरागो ऽनुकूल

स्यादनन्यरमणीरतः दक्षिणश्चान्यचित्तोपि यः स्याद्विरतः स्त्रियां ॥८॥ प्रियं वक्त्यप्रियं तस्याः कुर्वन्यो विरतः शठः ॥ धृष्टो ज्ञाताप
राधोपि न विलक्षोऽवमानितः ॥९॥ अनूढा च स्वकीया च परकीया पणांगना त्रिवर्गिणः स्वकीया स्याद्वन्याकेवलकामिनः ॥१०॥
अनुरक्तानुरक्तेन स्वयं या स्वीकृता भवेत् सा नूढेति यथा प्रोक्ता राज्ञो दुष्यन्तस्य शकुंतला ॥११॥ देवता गुरुसाक्षेण स्वीकृता
स्वीयनायका ॥ क्षेमावृत्यतिगंभीरत्वरुतिः सच्चरित्रभृत् ॥१२॥ परकीयाप्यनूढेव वाच्यन्नेदोस्ति चानयोः ॥ स्वयमप
तिकामेका सारवो चैकाप्रियं वदेत् ॥१३॥ सामान्यवनिता वश्या भवत्कपटपंडिता नहि कश्चित्प्रियस्तस्यादात
रः नायकं विना ॥१४॥ सर्वप्रकाशमेवि वायातिम्न नायकमुद्धता ॥ वाच्यः प्रच्छन्न एवान्यः स्त्रीणं प्रियसमागमः ॥१५॥
पूर्वानुमानेरागमानात्मप्रवासकरुणात्मकः ॥ विप्रलंभश्चतुर्धा स्यात्पूर्वपूर्वो ह्ययं गुरुः ॥१६॥ स्त्रीपुंसाया
र्नवालोकादेवोच्चसितरागयोः ॥ ज्ञेयः पूर्वानुरागोयमपूर्णस्पृहयोर्दशा ॥१७॥ मान्योन्यवनितासंगादीर्ष्याविरुतिस
मुच्यते प्रवासः परदेशस्थे प्रियेविरहसंभवः ॥१८॥ स्यादेकतरपंचत्वे दंपत्योरनुरक्तयोः शृंगारः करुणः ख्यातः
वर्णएव सः ॥१९॥ उत्साहात्मा भवेद्वीरस्त्रिधा धर्मादिदानतः नायकोत्र भवेत्सर्वैः श्लाघ्यैरधिगतो गुणैः ॥२०॥
शोकात्मकः करुणो ज्ञेयः स्तत्रेष्टनाशात्तरोदनैः ॥ विवर्णमोहनिर्वेदप्रलापाश्रूणि कीर्तयेत् ॥२१॥ हास्यमूलः स
मारव्यातो हास्यनामा रसो बुधैः ॥ चेष्टांगावषविरुतोद्भावोहास्य स्याच्चाद्भवः ॥२२॥ कपोलादि रुतो
म१ ध्यासाभिन्नोष्ठः स हस्तमनां विदीर्णास्यस्य मध्यानामधमानां सशब्दकः ॥२३॥ विस्मयात्मोद्भुतो ज्ञेयः सवा २०।

१ २ ७

११

१२२

११
१

दिगाद्यो कोश्वरीवांगकंपगकुंदसंभ्रमाः त्रासविवर्णीमास्याश्च वर्ण्यंते विबुधैरिह ॥२१॥ धीरोदिरु
संभाव्यवस्तुनः दर्शनाद्धवणाद्वापि प्राणिनामुपजायते ॥२२॥ तत्र नेत्रविक्रियाकाशस्यात्पुलकः स्वेद एव च नि
स्पंदनेत्रता साधु वाग्गद्गदा च गीः ॥२३॥ भयानको भवेद्भीतिप्रकृतिर्घोरवस्तुनः स च प्रायेण वनितानीचबा
लेषु शस्यते ॥२४॥ क्रोधात्माच भावद्रौद्रः क्रोधश्चारिपराभवात् भीष्मवृत्तिर्भवेदुग्रसामर्थ्यस्तत्र
नायकः ॥२८॥ स्वासीघातत्वरासास्त्रीतरूपमुकुटायस्तत्र ख्या अत्रारातिजनाद्रोपाद्दलनं चोपवर्ण्यते ॥ २९
बीभत्सः स्याज्जुगुप्सातः क्रोडद्रघश्रवणेक्षणात् निष्ठीवनास्यभंगादि स्यादत्र महतां न च ॥३०॥ सम्यक
ज्ञानसमुत्थो नः शांतो निस्पृहनायकः रागद्वेषपरित्यागात्सम्यक्ज्ञानस्य चोद्भवः ॥३१॥ दोषाविरुद्धे
तमाश्रितं गुणगरीयस्तेतश्चमत्कारिणं नानालंकृतिभिः परीतमभितो रीत्यास्फुरत्या सतां ॥ तैस्तैस्तन्म
यतां गतं नवरसैराकल्पकालं कविस्रष्टारो रचयंतु काव्यपुरुषं सारस्वतध्यायिनः ॥३२॥ इति
वाग्भटालंकारे पंचमः परिच्छेदः ॥ संवत १७२४ वर्षे पौषमासे शुक्लपक्षे द्वादश्यां तिथौ सोमवा
सरे लिखितं ॥ श्रीआचार्य गोविंदसुतकेशवजित्ता लिखितो यं ॥ स्वहस्तेन आत्मपठनार्थे लिखि
तः ॥ श्रीरस्तु ॥ श्रीमोहादेवः जयतु ॥ श्रीभवानी जयतु ॥ छ छ श्री श्री छ छ श्री छ छ ॥